

STUDENTSKA PROCJENA UČINKOVITOSTI ELEKTRONIČKOGA PRIRUČNIKA DEUTSCH IM GESCHÄFTSALLTAG U NASTAVI POSLOVNOGA NJEMAČKOG JEZIKA NA EKONOMSKOME FAKULTETU U ZAGREBU

IZVORNI ZNANSTVENI RAD / ORGINAL RESEARCH PAPER

Mirna Petanjek

*The Faculty of Economics and Business, University of Zagreb, Zagreb, Croatia
mpetanje1@net.efzg.hr*

Sažetak

Elektronički priručnici *Deutsch im Geschäftsalltag 1* (Petanjek, M., Švob A.) i *Deutsch im Geschäftsalltag 2* (Pernjek, J., Petanjek, M., Švob, A.) osmišljeni su kao dopunska literatura udžbeniku s kojim se radi na kolegijima Početni njemački u poslovanju I i Početni njemački u poslovanju II. Studenti prve i druge godine preddiplomskoga stručnog studija „Poslovna ekonomija“ Ekonomskoga fakulteta – Zagreb trebali bi se samostalno koristiti priručnicima te lakše savladati gradivo i pripremiti se za polaganje kolokvija i ispita. Nakon implementacije prvoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* za vrijeme online nastave u doba pandemije bolesti COVID-19 u ljetnome semestru akademske godine 2019./2020. te drugoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 2* u zimskome semestru akademske godine 2022./2023., proveden je upitnik o učinkovitosti priručnika u ostvarivanju ishoda kolegija i ciljeva poučavanja. U radu su predstavljeni koncept priručnika i rezultati istraživanja o učinkovitosti priručnika. Podaci su prikupljeni metodom strukturiranoga pisanog intervjua, a provedena je kvalitativna i kvantitativna analiza. Rezultati daju uvid u studentsku procjenu razine jasnoće prikaza gradiva u elektroničkome priručniku, procjenu jednostavnosti upotrebe elektroničkoga priručnika, procjenu prilagođenosti elektroničkoga priručnika profesionalnim potrebama studenata te procjenu mogućnosti samostalnoga rada s elektroničkim priručnikom. U radu se prikazuje učinkovitost dvaju priručnika temeljem povratih informacija korisnika, prezentiraju se korisni i pozitivno ocijenjeni sadržaji u udžbeniku, ali i identificiraju nedostatci ovakvoga priručnika u nastavi jezika struke te nude prihvatljiva rješenja.

Ključne riječi: elektronički priručnik, korisnost, samostalnost, studentska procjena, učinkovitost

1. UVOD

Nastava stranoga jezika struke za razliku od nastave općega jezika specifičan je proces učenja i podučavanja stranoga jezika u kojemu nastavnik svoje jezične, metodičke i didaktičke kompetencije gotovo uvijek mora nadopuniti određenim znanjima iz područja struke u kojoj predaje strani jezik. Sadržaj, metodologija, ishodi učenja, nastavni materijali, metodika i vrednovanje postignuća također se razlikuju od onih u nastavi općega jezika (Trace, Hudson, Brown 2015: 2). Nastava stranoga jezika struke osmišljena je kako bi lingvistički i sadržajno odgovarala specifičnim potrebama studenata, odnosno određenim disciplinama, zanimanjima i aktivnostima (Strevens 1988: 1). Pri stvaranju kurikula za nastavu jezika struke Brown (1995) definira proces od šest temeljnih koraka koji započinje analizom potreba (*needs analysis*), nakon čega slijede identifikacija i navođenje ciljeva i ishoda (*goals and objectives*), procjena (*assessment*), odabir i izrada nastavnih materijala (*materials selection and development*), promišljanje o metodici podučavanja (*teaching*) te je na kraju potrebno osmisliti i provesti evaluaciju programa (*program evaluation*).

Odabir odgovarajućega udžbenika za podučavanje stranoga jezika struke bitan je dio toga procesa. S obzirom da je svako područje rada specifično te su u njemu aktivne mnoge srodne struke, teško je naći udžbenik koji obuhvaća većinu potreba određene struke. Iz tога razloga nastavnici stranih jezika struke vrlo često koriste više udžbenika i izvora nastavnih materijala, a ako su u mogućnosti osmišljavaju i objavljaju vlastite materijale. S obzirom da se tržište rada često mijenja, rad na „klasičnim“ udžbenicima ili priručnicima te njihovo tiskano izdanje nije ni vremenski ni financijski ekonomično. Nastavni materijali u elektroničkome izdanju mogu biti dobra alternativa klasičnim tiskanim udžbenicima jer uspješno zaobilaze neka ograničenja tiskanih medija.

Krajem 2019. godine pandemija bolesti COVID-19 bitno je utjecala na oblikovanje nastave te time i odabir odgovarajućega udžbenika. Kontaktna je nastava u većini slučajeva ukinuta te se nastava odvijala online, a u takvim su se uvjetima tiskani udžbenici pokazali manje praktičnima i zbog toga su neki nastavnici radije odabirali nastavne materijale u elektroničkome obliku. S obzirom da se nastava odvijala na nekoj od internetskih platformi za održavanje video poziva, poput Google Meeta, Skypea, Zooma i sl., korištenje elektroničkoga udžbenika omogućilo je nastavnicima lakše poučavanje i manje opsežne prilagodbe nastavnoga procesa novim okolnostima. Ono što je u kontaktnoj nastavi u dvorani bio nedostatak elektroničkoga priručnika, u online uvjetima postalo je njegova prednost.

2. ELEKTRONIČKI UDŽBENICI

Pojam i definicija elektroničkoga udžbenika ne sežu daleko u prošlost, ali unatoč kratkoj povijesti, ta se definicija često mijenjala i nadopunjivala. Danas se prve elektro-

ničke udžbenike naziva digitalnim knjigama (Nelson, 2008.) jer su to bile digitalizirane verzije tiskanih udžbenika. Choppin i suradnici osvješćuju postojanje raznih vrsta elektroničkih udžbenika i to od već spomenutih digitalnih udžbenika do elektroničkih udžbenika s različitim interaktivnim multimedijskim sadržajima (Choppin i dr. 2014.). Za Raible i Denoyelles elektronički je udžbenik elektronička verzija tiskanoga udžbenika koji je obično podijeljen prema poglavljima na određenu temu (Raible i Denoyelles, 2017.).

Još 2013. godine Lee, Messom i Yau daju naslutiti da će digitalni oblik udžbenika u doglednoj budućnosti zamijeniti tiskani (Lee i dr. 2013: 32), ali su tada i nastavnici i studenti još uvijek radije birali tiskanu verziju udžbenika. Razvojem tehnologije i njezinom rasprostranjenom dostupnošću, nastavnici su u nastavu počeli uključivati razne multimedijске aktivnosti, poput akademskih igara i interaktivnih internetskih stranica (Engbrecht, 2018: 3). Digitalni medij i prije 2019. godine nije nastavnicima stranih jezika bio nepoznat i često su se njegove prednosti koristile u nastavi. Ipak, većina je nastavnika stranoga jezika struke kao primarni nastavni materijal odabirala udžbenik u tiskanome obliku.

Bouck, Weng i Satsangi, (Bouck i dr. 2016: 48) navode da mnogi korisnici radije biraju tiskani medij jer im je poznat i ugodan za korištenje, ne zahtjeva poseban uređaj kako bi mu se pristupilo, a Millar i Schrier smatraju da je tiskani udžbenik lakši za čitanje i ne odvraća pažnju (Millar i Schrier 2015: 11). S druge pak strane elektronički udžbenici, ukoliko nisu samo digitalna verzija tiskanoga udžbenika, omogućuju veću interaktivnost i uključenost korisnika u proces učenja zahvaljujući prilagođenim alatima i poveznicima na razne medije poput videozapisa, podcasta i slično. (Engbrecht 2018: 4).

Kao i uvijek, najbitniji čimbenik u nastavi je nastavnik koji mora biti spreman prihvati promjenu koja bi mu trebala omogućiti lakši i brži posao te mu u nastavnomu radu ponuditi više mogućnosti. Nažalost, ukoliko nastavnik to tako ne shvaća te nema odgovarajuće digitalne kompetencije niti želju za razvijanjem svojih digitalnih kompetencija, proces implementacije digitalnoga udžbenika neće biti uspješan. Razvoj digitalnih kompetencija također je potrebno poticati i kod studenata te određene digitalne kompetencije uvrstiti u ishode učenja definirane unutar silabusa (Müller i Alekса Varga 2020: 21).

Engbrecht je 2018. godine predvidio da će obrazovne ustanove imati bitnu ulogu u odlučivanju hoće li mijenjati vlastite kurikule i implementirati digitalne udžbenike (Engbrecht 2018: 4). Tada mnoge obrazovne institucije još nisu bile opremljene potrebnom opremom koja bi omogućila zamjenu tiskanih udžbenika digitalnim, a osim toga, takva bi promjena u kurikulu zahtijevala bitna financijska ulaganja prvenstveno u digitalnu infrastrukturu. Zbog pandemije bolesti COVID-19 mnoge su obrazovne institucije i vlade počele ulagati u tehničku opremljenost obrazovnih institucija te

ubrzale proces digitalizacije u obrazovnome sustavu. Pretpostavljajući da obrazovna institucija ima svu potrebnu digitalnu infrastrukturu poput potrebnih računalnih programa, hardvera, mrežnih instalacija, dodatne opreme, internetskoga pristupa te odgovarajuće tehničko osoblje, digitalne verzije udžbenika bitno su jeftinije od njihovih tiskanih verzija (Lee, Messom, Yau 2013: 34) te ih je lakše ponovo izdavati i ažurirati.

Istraživanja upotrebe i učinkovitosti elektroničkih priručnika u nastavi stranoga jezika struke vrlo su ograničena i često orijentirana na specifičnu grupu ispitanika. Al-Ali i Ahmed (Al-Ali i Ahmed, 2015.) istraživali su upotrebu elektroničkih udžbenika u nastavi engleskoga jezika na visokoškolskim ustanovama te zaključili da je vrlo bitno bolje razumjeti studentske stavove prema elektroničkim udžbenicima kako bi nastavnici takve udžbenike učinkovitije integrirali u nastavu. Prikazali su rezultate provedenoga istraživanja te dali odgovore na dva otvorena pitanja o značajkama elektroničkih udžbenika koje se studentima sviđaju, odnosno ne sviđaju. Ispitanici su naveli da im se kod elektroničkih udžbenika najviše sviđaju pristupačnost (31 %), sadržaj (19 %), lakoća navigacije po udžbeniku (11 %), činjenica da e-udžbenici olakšavaju učenje (9 %), modernost i kreativnost e-udžbenika (8 %), prikaz i izgled (3 %), uključena rješenja zadataka (3 %) te ostalo (16 %). Od značajki koje se ispitanicima ne sviđaju načini su vođenja bilješki, odnosno pisanja (31 %), unošenje odgovora u elektronički udžbenik (24 %), značajke vezane uz samu aplikaciju preko koje su se koristili elektroničkim udžbenikom (21 %), sadržaj (17 %) te ostalo (7 %). S obzirom na specifičnosti svakoga elektroničkog udžbenika i potreba nastave određenoga stranog jezika struke, rezultati ovoga istraživanja nisu sveopće primjenjivi, ali daju moguće smjernice autora budućih elektroničkih udžbenika jezika struke.

3. ELEKTRONIČKI PRIRUČNICI DEUTSCH IM GESCHÄFTSALLTAG I I II

Zajednički je cilj svih nastavnika ospособiti studente za samostalno učenje, naučiti ih da propituju, razumiju i analiziraju ideje te svoje znanje koriste kako bi riješili određeni problem (Dobler 2015: 482). Cilj je elektroničkih udžbenika *Deutsch im Geschäftsalttag I i Deutsch im Geschäftsalttag II* razvijati kod studenata što veću samostalnost u savladavanju gradiva, kako bi se na nastavi gradivo uz pomoć nastavnika dodatno uvježbavalo i proširivalo, s naglaskom na razvoj svih jezičnih vještina, a pogotovo govora.

Elektronički priručnici *Deutsch im Geschäftsalttag1 für Anfänger* (Petanjek, Mirna; Švob, Ankica) i *Deutsch im Geschäftsalttag 2 für Anfänger* (Pernjek, Jasmina; Petanjek, Mirna; Švob, Ankica) nastali su iz želje nastavnica da osuvremene udžbenik koji se tada koristio u nastavi, *Deutsch im Beruf – Wirtschaft* (Kelz, Heinrich P.; Neuf, Ga-

briele). Nastavnice su izrađivale dodatne materijale koji prate i upotpunjuju navedeni udžbenik te ujedno odgovaraju potrebama studenata na njihovim budućim radnim mjestima. Pandemija bolesti COVID-19 ubrzala je proces implementacije priručnika te se prvi elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftstag 1* počeo koristiti na nastavi u pandemijskoj akademskoj online godini 2019./2020., a drugi priručnik *Deutsch im Geschäftstag 2* u zimskome semestru akademske godine 2020./2021. Iako je prvo bitna zamisao bila studentima ponuditi elektroničke priručnike kao dodatni izvor materijala za samostalno učenje i ponavljanje, zbog prelaska nastave u online okruženje koje je na Ekonomskome fakultetu u Zagrebu trajalo do travnja akademske godine 2021./2022., na nastavi su se koristili samo elektronički priručnici.

Koncept je u oba elektronička priručnika jednak: svaki se priručnik sastoji od četiri cjeline s obzirom na to da se nastava na kolegijima Početni njemački u poslovanju I i Početni njemački u poslovanju II održava u četiri termina po šest školskih sati. Na početku svake cjeline navedeni su ishodi učenja. Novi jezični sadržaji vizualno su odvojeni u zasebnim okvirima te su dodatno naglašeni masnim slovima. S obzirom da su elektronički priručnici prvotno bili predviđeni za samostalan rad te su namijenjeni potpunim početnicima, sav jezični materijal je preveden na hrvatski jezik. Ponekad su to cjeloviti prijevodi njemačke verzije teksta, a ponekad su navedeni prijevodi pojedinih riječi ukoliko su ostale riječi već prije uvedene i prevedene. Nakon razrade novoga jezičnog materijala slijede zadaci za uvježbavanje s rješenjima. Na kraju svake cjeline studenti mogu uvježbati obrađeno gradivo u obliku pisanoga kolokvija koji simulira zadatke kolokvija koji studenti pišu na nastavi, nakon čega svoje odgovore mogu provjeriti u rješenjima.

U elektroničke su priručnike uključene i poveznice na digitalne sadržaje, što je dodatak koji nije moguće uvrstiti u tiskanu verziju priručnika. Svi tekstovi iz priručnika mogu se rabiti i u snimljenoj inačici kao vježbe slušanja i izgovora ukoliko studenti kliknu na internetsku poveznicu koja ih vodi na službeni YouTube kanal elektroničkoga priručnika. U elektroničke su priručnike također ugrađene poveznice na različite YouTube sadržaje koji jezične sadržaje obrađene u priručnicima dodatno pojašnjavaju ili proširuju. U elektroničkome se priručniku *Deutsch im Geschäftstag 2* nalaze i poveznice na već obrađene sadržaje iz prvoga priručnika, kako bi se studenti lakše prisjetili gradiva koje su učili u prethodnome semestru. Na kraju svakoga priručnika nalaze se dodaci, kao što su pravila izgovora s primjerima, popisi riječi s prijevodima na hrvatski jezik, popisi dodatnih materijala i rječnika za učenje kao i popisi besplatnih mobilnih aplikacija za učenje njemačkoga jezika. U drugome se priručniku nalaze i poglavљa za ponavljanje određenih jezičnih sadržaja iz prvoga priručnika koji studentima olakšavaju praćenje novoga gradiva.

Elektronički su priručnici studentima Ekonomskoga Fakulteta – Zagreb dostupni u fakultetskoj e-biblioteci te ih je moguće pohraniti u PDF formatu i ispisati.

4. ISTRAŽIVANJE I METODOLOGIJA

Istraživanje o učinkovitosti elektroničkih priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* i *Deutsch im Geschäftsalltag 2* provedeno je u dvije faze. U zimskome semestru akademske godine 2020./2021. proveden je prvi dio istraživanja o učinkovitosti elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* nakon njegove upotrebe u online nastavi. Drugi je dio istraživanja proveden u zimskome semestru akademske godine 2022./2023. nakon korištenja elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 2* u kontaktnoj nastavi.

U prvome su dijelu istraživanja o učinkovitosti elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* sudjelovala 263 studenta prve godine stručnoga studija unutar kolegija Početni njemački u poslovanju I, a u drugoj je fazi upitnik o elektroničkome priručniku *Deutsch im Geschäftsalltag 2* ispunilo 177 studenata druge godine stručnoga studija unutar kolegija Početni njemački u poslovanju II. Ispunjavanje online upitnika bilo je dobrovoljno, a upitnik je postavljen tako da su ispitanici mogli preskočiti pitanje na koje nisu željeli odgovoriti. U grafičkim je prikazima rezultata zato uvijek naveden broj ispitanika (N) koji je odgovorio na to pitanje.

Podaci potrebni za istraživanje prikupljeni su metodom strukturiranoga pisanog intervjua uz pomoć online upitnika u obliku Google obrasca koji se sastojao od 16 deskriptivnih pitanja i dva pitanja otvorenoga tipa. U ovome su radu predstavljeni rezultati dobiveni kvantitativnom i kvalitativnom analizom studentskih odgovora. Kvantitativnom analizom obuhvaćeni su odgovori na četiri od navedenih 16 pitanja s Likertovom ljestvicom odgovora od 1 do 5 (vrijednost 1 značila je da se s navedenom tvrdnjom ispitanici slažu u najmanjoj mjeri, odnosno da navedena značajka nikada nije bila prisutna, a vrijednost 5 je značila da se ispitanici s navedenom tvrdnjom slažu u najvećoj mjeri, odnosno da je navedena značajka uvijek bila prisutna) (slika 1. do slika 8.). Kvalitativna analiza provedena je na odgovorima na pitanja otvorenoga tipa pri čemu su identificirani elementi koji grupiraju studentske odgovore prema sličnosti sadržaja (tablica 1. i tablica 2.).

Cilj istraživanja bio je utvrditi učinkovitost elektroničkih priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* i *Deutsch im Geschäftsalltag 2* u online i kontaktnoj nastavi, a rezultati istraživanja olakšali su nastavnicima odabir primarnoga udžbenika na kolegijima Početni njemački u poslovanju I i Početni njemački u poslovanju II te dali smjernice za poboljšanje elektroničkih priručnika, odnosno za izradu elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 3* koji bi bio primarni udžbenik na kolegiju Početni njemački u poslovanju III.

5. REZULTATI

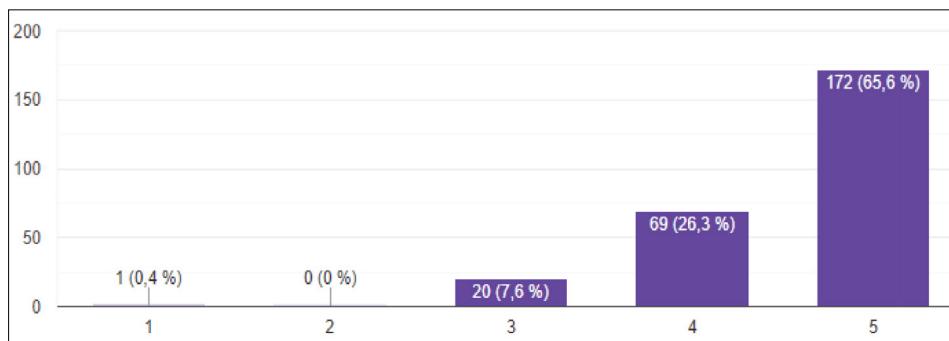
Za ovaj prikaz rezultata dobivenih analizom podatka iz provedenoga upitnika odrabane su četiri ispitivane značajke elektroničkoga priručnika kao i rezultati analize stu-

dentskih odgovora na dva pitanja otvorenoga tipa. Odabrane ispitivane značajke su: razina jasnoće prikaza gradiva u elektroničkome priručniku, jednostavnost upotrebe elektroničkoga priručnika, prilagođenost elektroničkoga priručnika profesionalnim potrebama studenata te mogućnost samostalnoga rada s elektroničkim priručnikom. U odgovoru na prvo pitanje otvorenoga tipa ispitanici su naveli sadržaje priručnika koji su im bili najkorisniji u učenju gradiva te pripremanju za polaganje kolokvija ili ispita. Drugo se pitanje otvorenoga tipa odnosilo na sadržaje koji su ispitanicima nedostajali dok su učili uz pomoć priručnika i pripremali se za polaganje ispita. Radi preglednosti rezultati su za oba elektronička priručnika prikazani sukcesivno.

5.1. Jasnoća prikaza gradiva u elektroničkome priručniku

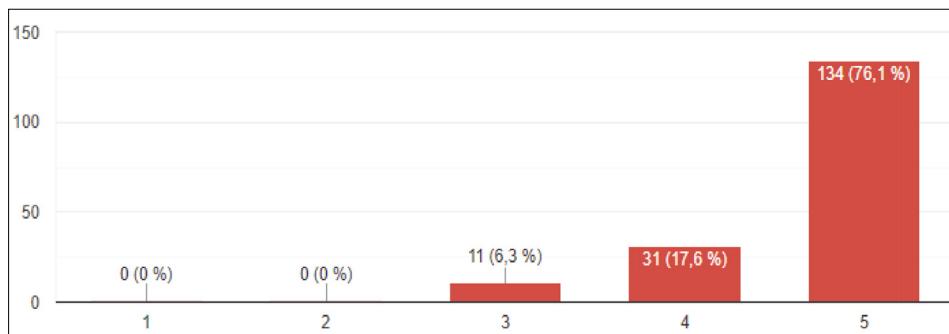
Budući da su elektronički priručnici izvorno bili predviđeni za samostalan rad studenata i kao pomoćna literatura uz primarni tiskani udžbenik, bilo je iznimno bitno istražiti koliko je jezično gradivo jasno prikazano.

Kao što se vidi iz grafičkoga prikaza (slika 1.), jedan je ispitanik (0,4 %) procijenio da gradivo u elektroničkome priručniku *Deutsch im Geschäftsalltag 1* uopće nije jasno prezentirano, 20 ispitanika (7,6 %) je procijenilo da je prikaz gradiva jasan (vrijednost 3), 69 ispitanika (26,3 %) smatra da je gradivo u većini slučajeva jasno prikazano (vrijednost 4), a 172 ispitanika (65,6 %) smatra da je gradivo u elektroničkome priručniku u potpunosti jasno prezentirano.

Slika 1. Jasnoća prikaza gradiva u e-priručniku *Deutsch im Geschäftsalltag 1* (N = 262)

Jasnoću prikaza gradiva u elektroničkome priručniku *Deutsch im Geschäftsalltag 2* nakon korištenja u kontaktnoj nastavi procijenilo je 176 ispitanika (slika 2.). Ovdje je 134 studenata (76,1 %) ocijenilo da je gradivo u elektroničkome priručniku u potpunosti jasno prikazano. Da je gradivo u većini slučajeva jasno prikazano procijenio je 31 ispitanik (17,6 %), a da je ono jasno prikazano (vrijednost 3) ocijenilo je 11 ispitanika (6,3 %). Nijedan ispitanik nije procijenio da gradivo u većini slučajeva nije jasno prikazano, odnosno da uopće nije jasno prikazano.

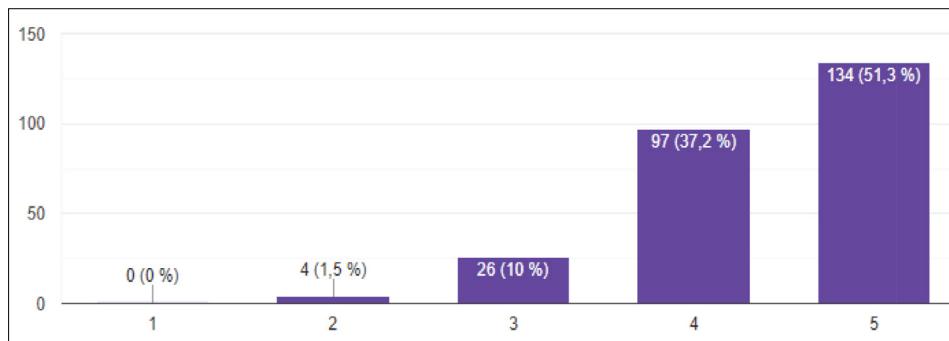

Slika 2. Jasnoća prikaza gradiva u e-priručniku *Deutsch im Geschäftsalltag 2* (N = 176)

5.2. Jednostavnost upotrebe elektroničkoga priručnika

Način upotrebe nastavnog materijala studentima je vrlo bitan, a kada se nastavni materijal u nastavu uvodi u novome mediju, onda je još važnije da je njegova upotreba što jednostavnija i jasnija. Stoga smo istražili koliko su elektronički priručnici studentima bili jednostavniji za upotrebu.

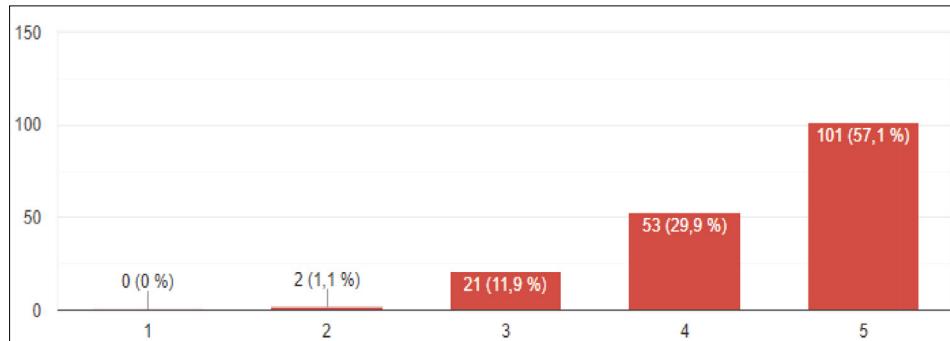
Grafički prikaz (slika 3.) pokazuje da više od polovine ispitanika (51,3 %), odnosno njih 134, upotrebu elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* procjenjuje uvijek jednostavnom, 97 ispitanika (37,2 %) upotrebu elektroničkoga priručnika smatra jednostavnom u većini slučajeva (vrijednost 4), a 26 ispitanika (10%) ju smatra jednostavnom (vrijednost 3). Nijedan ispitanik nije rekao da upotreba priručnika uopće nije jednostavna, a četiri ispitanika (1,5 %) smatraju da u većini slučajeva upotreba elektroničkoga priručnika nije jednostavna (vrijednost 2).

Slika 3. Jednostavnost upotrebe e-priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* (N = 261)

Koliko je upotreba elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 2* jednostavna procijenilo je 177 ispitanika (slika 4.), od kojih 101 ispitanik (57,1 %) upotrebu elektroničkoga priručnika smatra uvijek jednostavnom. Dva ispitanika (1,1 %) pro-

cjenjuju da upotreba priručnika u većini slučajeva nije jednostavna (vrijednost 2), a 53 ispitanika (29,9 %) procjenjuje da je u većini slučajeva upotreba priručnika jednostavna (vrijednost 4).

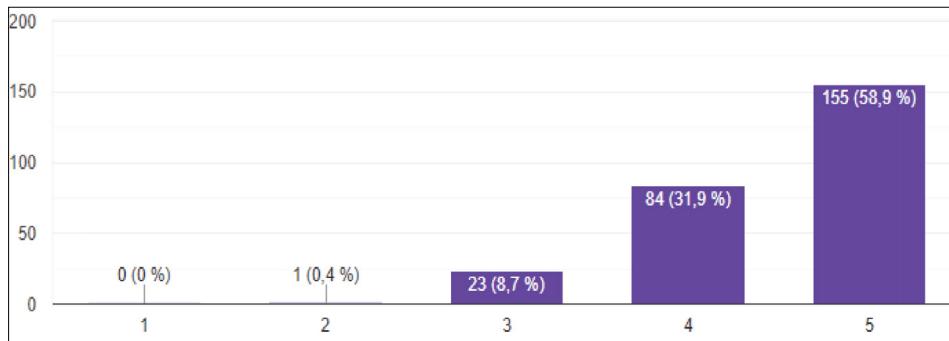

Slika 4. Jednostavnost upotrebe e-priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 2* (N = 177)

5.3. Prilagođenost elektroničkoga priručnika profesionalnim potrebama studenata

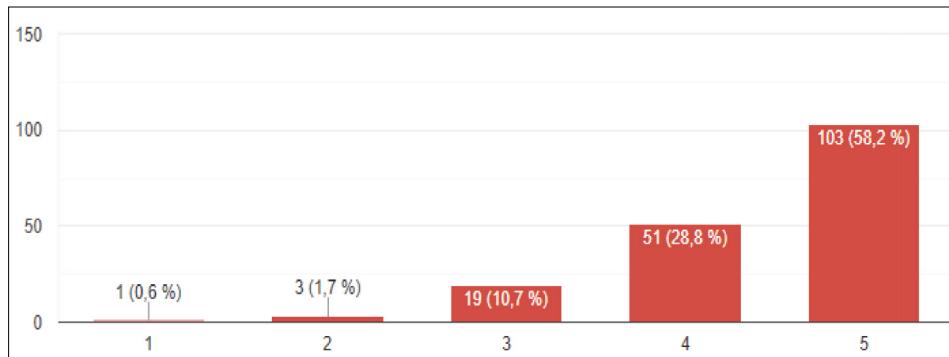
Odabrati ili izraditi nastavni materijal koji će odgovarati trenutnim i budućim profesionalnim potrebama studenata vrlo je teško. Nastavniku je u tome smislu važna povratna informacija studenata, pa su ispitanici trebali procijeniti koliko je odabir tema, sadržaja, vrsta zadataka i primjera u priručniku *Deutsch im Geschäftsalltag 1* bio uspješan.

Iz grafičkoga prikaza (slika 5.) se vidi da 155 (58,9 %) ispitanika smatra da je elektronički priručnik u potpunosti prilagođen profesionalnim potrebama studenata, dok 84 ispitanika (31,9 %) kriteriju prilagođenosti priručnika profesionalnim potrebama pridodaju vrijednost 4 na skali gdje je vrijednost 5 najviša. Vrijednost 3 pridružila su elektroničkome udžbeniku 23 ispitanika (8,7 %), a samo jedan ispitanik (0,4 %) smatra da elektronički priručnik u većini slučajeva nije prilagođen profesionalnim potrebama studenata.

Slika 5. Prilagođenost e-priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* profesionalnim potrebama studenata (N = 263)

Isti aspekt, ali u elektroničkome priručniku *Deutsch im Geschäftsalltag 2* najvišom su vrijednošću (vrijednost 5) ocijenila 103 ispitanika (58,2 %) (slika 6.). Nadalje, 51 ispitanik (28,8 %) smatra da je elektronički priručnik u velikoj mjeri prilagođen njihovim profesionalnim potrebama, 19 ispitanika (10,7 %) smatra da je priručnik donekle prilagođen profesionalnim potrebama, dok troje ispitanika (1,7 %) smatraju da je priručnik u maloj mjeri prilagođen profesionalnim potrebama.

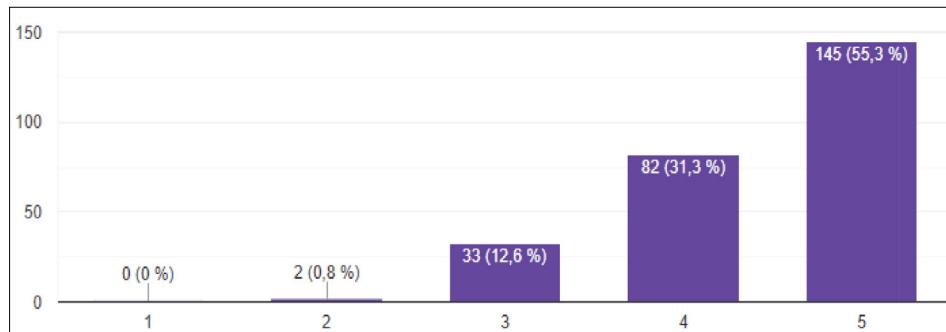
Slika 6. Prilagođenost e-priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 2* profesionalnim potrebama studenata (N = 176)

5.4. Mogućnost samostalnoga rada s elektroničkim priručnikom

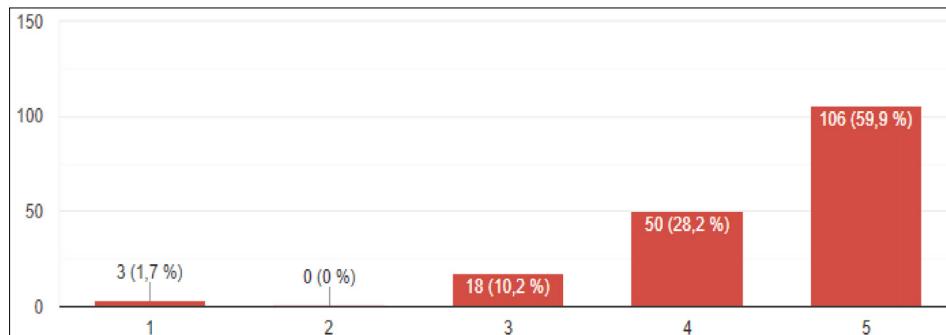
Kao što smo već rekli, prvi elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftsalltag 1* prvi je puta korišten u nastavi u ljetnome semestru akademske godine 2019./2020. S obzirom da je to bila godina u kojoj je počela pandemija bolesti COVID-19 i da na Ekonomskome fakultetu – Zagreb tada nije postojala obveza održavanja online nastave, nego su nastavnici studentima objavljivali nastavne materijale, bilo je vrlo bitno da nastavni materijal na kolegiju Početni njemački u poslovanju I omogućuje samosta-

lan rad i samostalno učenje. Zato su rezultati ovoga pitanja dobiveni iz analize podataka iz provedenoga upitnika bili vrlo bitni za odluku o daljnjoj upotrebi elektroničkoga priručnika i u kontaktnoj nastavi, posebno i zbog činjenice što na stručnome studiju mnogi izvanredni studenti rade i ne dolaze redovito na nastavu te samostalno pripremaju gradivo za kolokvije i ispit (Petanjek i Švob 2020: 250).

Grafički prikaz na slici 7. pokazuje da je 145 ispitanika (55,3 %) procijenilo da elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftsalltag 1* u potpunosti omogućuje samostalan rad (vrijednost 5), a 82 ispitanika (31,3 %) smatraju da priručnik u velikoj mjeri (vrijednost 4) omogućuje samostalan rad, dok 33 ispitanika (12,6 %) misle da je s priručnikom moguće raditi samostalno (vrijednost 3). Dva ispitanika (0,8 %) smatraju da samostalan rad s priručnikom u većini slučajeva nije moguć (vrijednost 2).

Slika 7. Mogućnost samostalnog rada s e-priručnikom *Deutsch im Geschäftsalltag 1* (N = 262)

Slika 8. Mogućnost samostalnog rada s e-priručnikom *Deutsch im Geschäftsalltag 2* (N = 177)

Isti kriterij je ispitivan nakon provedene nastave kolegija Početni njemački u poslovanju II u kojoj je primarni udžbenik bio elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftsalltag 2*, vidi sliku 8. Da priručnik u potpunosti (vrijednost 5) omogućuje samostalan rad procijenilo je 106 ispitanika (59,9 %), a da je samostalan rad s priručnikom moguć u većini slučajeva (vrijednost 4) smatra 50 ispitanika (28,8 %). Da je s elektroničkim

priručnikom moguće samostalno raditi (vrijednost 3) izjavilo je 18 ispitanika (10,2 %), a da s elektroničkim priručnikom nije moguće samostalno raditi (vrijednost 1) reklo je troje studenata (1,7 %).

5.5. Najkorisniji sadržaji

U prvoj od dva pitanja otvorenoga tipa u provedenome upitniku ispitanici su trebali nавести najkorisnije sadržaje, odnosno, najkorisnije dijelove elektroničkoga priručnika. Ovo pitanje nije bilo obavezno niti su ispitanici imali ograničen broj odgovora, pa neki ispitanici nisu uopće odgovorili na njega, dok su neki naveli i više od jednoga korisnog sadržaja. Analizom sadržaja studentskih odgovora prema kriteriju sličnosti identificirani su elementi navedeni u tablici 1. Na ovo je pitanje za elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftsalltag 1* odgovorilo 169 ispitanika, dok je 97 ispitanika odgovorilo na to pitanje za elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftsalltag 2*.

Najviše ispitanika, njih 43, od onih koji su ispunjavali upitnik za elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftsalltag 1* navelo je da su im primjeri pisanih kolokvija najkorisniji dijelovi elektroničkoga priručnika. Da je sve bilo korisno napisalo je 36 ispitanika. Objašnjenja izgovora pojedinih riječi korisnim smatra 26 ispitanika. Zadatke za uvježbavanje gradiva 21 ispitanik navodi kao korisne sadržaje, a 20 ispitanika korisnim smatra objašnjenja gramatike u crvenim pravokutnicima. Osim tih sadržaja korisnim su se pokazale prevedene riječi i rječnik na kraju udžbenika (9 ispitanika), objavljene poveznice za video i audio sadržaje na internetu (8 ispitanika), rješenja zadataka (7 ispitanika), primjeri (7 ispitanika), prijevodi čitavih tekstova i gramatičkih objašnjenja (5 ispitanika), te jednostavnost elektroničkoga priručnika (4 ispitanika).

Tablica 1. Korisni sadržaji u e-priručnicima *Deutsch im Geschäftsalltag 1* i *Deutsch im Geschäftsalltag 2*

Navedeni korisni sadržaj	Broj ispitanika	
	e-priručnik <i>Deutsch im Geschäftsalltag 1</i>	e-priručnik <i>Deutsch im Geschäftsalltag 2</i>
Primjeri pisanih kolokvija	43	35
Sve je korisno	36	22
Objašnjenja izgovora	26	6
Zadaci za uvježbavanje gradiva	21	12
Objašnjenja u pravokutnicima	20	4
Prevedene riječi i rječnik na kraju priručnika	9	7
Audio i video materijali	8	1
Primjeri gramatičkih i jezičnih struktura	7	1
Rješenja zadataka	7	7
Prijevodi tekstova i gramatičkih objašnjenja	5	1
Jednostavnost	4	1

Kao što se vidi iz tablice 1. ispitanici koji su ocjenjivali elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftsalstag* 2 nakon njegove upotrebe u kontaktnoj nastavi naveli su iste korisne sadržaje kao i ispitanici koji su ocjenjivali prvi elektronički priručnik. Tako i oni najkorisnijima smatraju primjere pisanoga kolokvija i zadatke za uvježbavanje gradiva, dok objašnjenja izgovora navode kao korisne, ali ne toliko učestalo kao ispitanici koji su procjenjivali prvi elektronički priručnik. Prevedene riječi i rječnik na kraju priručnika, objašnjenja u pravokutnicima i rješenja zadataka također su neki od navedenih korisnih sadržaja, dok se audio i videomaterijali, primjeri, prijevodi tekstova i gramatičkih objašnjenja te jednostavnost priručnika u odgovorima u upitniku za drugi elektronički priručnik spominju samo jednom.

5.6. Željeni dodatni sadržaji

Drugo pitanje otvorenoga tipa tražilo je informaciju o sadržajima koji ispitanicima u elektroničkome priručniku nedostaju ili nisu zastupljeni u dovoljnoj mjeri. Na ovo pitanje o željenim dodatnim sadržajima u elektroničkome priručniku *Deutsch im Geschäftsalstag* 1 odgovorilo je 24 ispitanika, a na isto pitanje o elektroničkome priručniku *Deutsch im Geschäftsalstag* 2 odgovorilo je 12 ispitanika. Identificirani elementi analize sadržaja odgovora navedeni su u tablici 2.

Tablica 2. Željeni dodatni sadržaji u elektroničkim priručnicima *Deutsch im Geschäftsalstag* 1 i *Deutsch im Geschäftsalstag* 2

Navedeni željeni dodatni sadržaj	Broj ispitanika	
	e-priručnik <i>Deutsch im Geschäftsalstag</i> 1	e-priručnik <i>Deutsch im Geschäftsalstag</i> 2
Više objašnjenja gramatičkih pojmoveva	4	3
Više objašnjenja izgovora pojedinih riječi	4	2
Više zadataka	4	3
Više prijevoda pojedinih riječi	2	2
Više primjera gramatičkih i jezičnih struktura	2	2

Iz tablice 2. vidljivo je da je znatno manji broj ukupnih odgovora na ovo otvoreno pitanje o željenim sadržajima nego na prijašnje pitanje o korisnim sadržajima u priručnicima. U odgovorima na ovo pitanje ispitanici ne navode da im u priručniku nedostaju neki sadržaji kojih uopće nema, nego žele više nekih postojećih sadržaja poput objašnjenja gramatičkih pojmoveva i izgovora pojedinih riječi, te više zadataka, prijevoda pojedinih riječi i primjera gramatičkih i jezičnih struktura.

6. RAZRADBA I ZAKLJUČCI

Nakon ove analize dobivenih podataka o odabranim značjkama elektroničkih priručnika *Deutsch im Geschäftsalstag* 1 i *Deutsch im Geschäftsalstag* 2 javila se potreba

dodatne razradbe podataka kako bi se mogli donijeti određeni zaključci i odlučiti o načinu daljne upotrebe elektroničkih priručnika u nastavi kolegija Početni njemački u poslovanju I i Početni njemački u poslovanju II. Tako je svaka odabrana značajka svedena na prosječnu vrijednost (moguće vrijednosti u upitniku bile su od 1 do 5, gdje je vrijednost 1 najniža, a vrijednost 5 najviša). U tablici 3. mogu su vidjeti prosječne vrijednosti zaokružene na dvije decimale, kojima su ispitanici ocijenili jasnoću prikaza gradiva u elektroničkome priručniku, jednostavnost upotrebe elektroničkoga priručnika, prilagođenost elektroničkoga priručnika profesionalnim potrebama studenata te mogućnost samostalnoga rada s elektroničkim priručnikom. Osim tih značajki, ispitanici su ocjenjivali i svaki priručnik pojedinačno te je u tablici prikazana i prosječna vrijednost elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* i prosječna vrijednost elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 2* te broj ispitanika (N) koji su odgovorili na ovo pitanje.

Tablica 3. Prosječne vrijednosti ispitivanih značajki elektroničkih priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* i *Deutsch im Geschäftsalltag 2*

ISPITIVANA KATEGORIJA	PROSJEČNA VRJEDNOST	
	e-priručnik <i>Deutsch im Geschäftsalltag 1</i>	e-priručnik <i>Deutsch im Geschäftsalltag 2</i>
Jasnoća prikaza gradiva u e-priručniku	4,57 (N = 263)	4,70 (N = 177)
Jednostavnost upotrebe e-priručnika	4,39 (N = 261)	4,43 (N = 177)
Prilagođenost e-priručnika profesionalnim potrebama studenata	4,49 (N = 263)	4,42 (N = 177)
Mogućnost samostalnog rada s e-priručnikom	4,41 (N = 262)	4,45 (N = 177)
Prosječna ocjena e-priručnika	4,53 (N = 261)	4,50 (N = 176)

Analizom dobivenih podataka, koji su u radu prikazani grafičkim i tabelarnim prikazima, jasno je da su ispitanici sve promatrane značajke oba priručnika procijenili iznadprosječno te su ti rezultati nastavnicama potvrdili da se elektronički priručnici mogu odabratи kao primarni udžbenici na kolegijima Početni njemački u poslovanju I i Početni njemački u poslovanju II.

Iako su promatrane značajke priručnika u tablici 3. predstavljene usporedno, nije moguće napraviti objektivnu i valjanu usporedbu dvaju elektroničkih priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* i *Deutsch im Geschäftsalltag 2*. Unatoč jednakim ispitivanim značajkama, istome konceptu elektroničkih priručnika te upitniku s jednakim pitanjima, priručnici ne obrađuju jednake sadržaje, a ispitanici koji su sudjelovali u prvome dijelu istraživanja i procjenjivali učinkovitost elektroničkoga priručnika *Deutsch im Geschäftsalltag 1* nisu isti koji su sudjelovali u drugome dijelu istraživanja i procjenjivali elektronički priručnik *Deutsch im Geschäftsalltag 2*. Osim različitih ciljanih skupina,

ispitanici prvoga dijela istraživanja ispunjavali su upitnik o priručniku nakon njegova korištenja u online nastavi, dok su ispitanici drugoga dijela istraživanja taj isti upitnik ispunjavali nakon kontaktne nastave i nakon što su već imali iskustvo korištenja prvega elektroničkog priručnika. Ove nejednake preduvjete potrebno je ujednačiti kako bi se stvorili uvjeti za novo istraživanje čijom analizom dobivenih podataka bismo mogli usporediti neke od značajki elektroničkih priručnika. Zanimljivo bi također bilo ispiti povezanost pojedinih ispitivanih varijabli, te primjerice vidjeti da li i u kojoj mjeri jasnoća prikaza gradiva utječe na mogućnost samostalnoga rada s elektroničkim priručnikom kao i ispitati postoji li povezanost između procjene učinkovitosti priručnika i uspjeha studenata na navedenim kolegijima.

Konkretnе smjernice za daljnji rad na priručnicima ispitanici su dali u svojim odgovorima na dva pitanja otvorenoga tipa. Sadržaje koje su smatrali korisnim (primjeri pisanoga kolokvija, objašnjenja izgovora, zadaci za uvježbavanje gradiva, objašnjenja u pravokutnicima, prevedene riječi i rječnik na kraju priručnika, audio i video materijali, primjeri gramatičkih i jezičnih struktura, rješenja zadataka, prijevodi tekstova i gramatičkih objašnjenja) svakako treba zadržati, te ih po potrebi ažurirati i proširivati. Sadržaje koje su ispitanici naveli da im nedostaju ili da nisu dovoljno zastupljeni u priručnicima treba posebno razmotriti. S obzirom na to da je riječ o digitalnome priručniku, navesti više primjera gramatičkih i jezičnih struktura, zadataka, objašnjenja i slično, ne predstavlja veliki finansijski niti vremenski izazov i autorice će u tome smislu redovito ažurirati priručnike. Iako studenti nisu predložili nove elemente i sadržaje koje bi se mogli uključiti u priručnike, autorice trebaju pratiti suvremene zahtjeve struke te odabirati i dodavati nove aktualne sadržaje.

Elektronički format priručnika nudi, dakle, mogućnost objave češćih dopunjениh ili promijenjenih izdanja. Zato je bitno da u elektroničkim priručnicima budu prikazani aktualni sadržaji, relevantne informacije i korisne vježbe koje će poticati razvoj svih jezičnih vještina i podupirati rad nastavnika u kontaktnoj nastavi. S obzirom na brzi razvoj tehnologije, moguća je i dodatna tehnička nadogradnja priručnika, te njegovo interaktivno i multimedijsko širenje. Korisna je činjenica da je ovaj digitalni priručnik moguće otisnuti tako da svi ključni sadržaji mogu biti dostupni i u tiskanome obliku. Kako bi se elektronički priručnici što duže upotrebljavali na nastavi stranoga jezika struke te ostali relevantna i korisna ispitna i stručna literatura, bitno je redovito provoditi slična istraživanja, prilagođavati priručnike studentskim potrebama i tržištu rada te u priručnike uključivati nove interaktivne digitalne tehnologije. Pozitivni rezultati provedenoga istraživanja mogu biti poticaj za izradu elektroničkih nastavnih materijala za druge struke i na različitim stranim jezicima .

Literatura

- Al-Ali, Sebah; Ahmed, Azim. 2015. E-textbooks in ESL classrooms: are learners on board? *Learning and Teaching in Higher Education: Gulf Perspectives* 12/2. 3-22. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.18538/lthe.v12.n2.222/full/pdf> (pristupljeno 09. rujna 2023.)

- Bouck, Emily C.; Weng, Pei-Lin; Satsangi, Rajiv. 2016. Digital versus Traditional: Secondary Students with Visual Impairments' Perceptions of a Digital Algebra Textbook. *Journal of Visual Impairment and Blindness* 110 /1. 41-52. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1114762.pdf> (pristupljeno 15. travnja 2023.)
- Brown, James Dean. 1995. *The Elements of Language Curriculum: A Systematic Approach to Program Development*. Heinle & Heinle. Boston, MA.
- Choppin, Jeffrey; Carson, Cynthia; Borys, Zenon; Cerosaletti, Cathleen; Rob Gillis. 2014. A Typology for Analyzing Digital Curricula in Mathematics Education. *International Journal of Education in Mathematics, Science and Technology* 2/1. 11-25. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1066359.pdf> (pristupljeno 10. rujna 2023.)
- Dobler, Elizabeth. 2015. E-textbooks: A Personalized Learning Experience or a Digital Distraction? *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 58/6. 482-491. https://www.academia.edu/10842403/e_Textbooks_A_Personalized_Learning_Experience_or_a_Digital_Distraction (pristupljeno 15. travnja 2023.)
- Engbrecht, Jamie R. 2018. Digital Textbooks Versus Print Textbooks. *Culminating Projects in Teacher Development*.35. https://repository.stcloudstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1037&context=ed_etds (pristupljeno 14. travnja 2023.)
- Lee, HeeJeong Jasmine; Messom, Chris; Yau, Kok-Lim Alvin. 2013. Can an electronic textbook be part of K-12 education? Challenges, technological solutions and open issues. *Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET* 12/1. 32-44. <http://www.tojet.net/articles/v12i1/1214.pdf> (pristupljeno 14. travnja 2023.)
- Müller, Mirela; Alekša Varga, Melita. 2019. Digital Competences of Teachers and Associates at Higher Educational Institutions in the Republic of Croatia. *Informatologija* 52/1-2. 28-44. <https://doi.org/10.32914/i.52.1-2.4> (pristupljeno 12. svibnja 2023.)
- Nelson, Mark. 2008. E-Books in Higher Education: Nearing the End of the Era of Hype? *EDUCAUSE Review* 43/2. 40-54. <https://er.educause.edu/articles/2008/3/ebooks-in-higher-education-nearing-the-end-of-the-era-of-hype> (pristupljeno 10. rujna 2023.)
- Petanjek, Mirna; Švob, Ankica. 2020. E-PRIRUČNIK U NASTAVI STRANOGA JEZIKA STRUKE. *Strani jezici* 49/2. 247-261. <https://doi.org/10.22210/strjez/49-2/6> (pristupljeno 14. travnja 2023.)
- Raible, John; Denoyelles, Aimee. *Exploring the Use of E-Textbooks in Higher Education: A Multiyear Study*. EDUCAUSE Review. <https://er.educause.edu/articles/2017/10/exploring-the-use-of-e-textbooks-in-higher-education-a-multiyear-study> (pristupljeno 10. rujna 2023.)
- Strevens, Peter. 1988. ESP after twenty years: A re-appraisal. *ESP: State of the Art*. Ur. Tickoo, M. L. White Lotus Press. Singapur.
- Trace, Johnathan; Hudson, Thom; Brown, James Dean. 2015. An overview of language for specific purposes. *Developing Courses in Languages for Specific Purposes*. Honolulu. 1-23. <https://nflrc.hawaii.edu/media/docs/NW69-01.pdf> (pristupljeno 15. travnja 2023.)

STUDENT EVALUATION OF EFFECTIVENESS OF E-HANDBOOK DEUTSCH IM GESCHÄFTSALLTAG IN TEACHING BUSINESS GERMAN AT FACULTY OF ECONOMICS & BUSINESS IN ZAGREB

E-handbooks *Deutsch im Geschäftsalltag 1* (Petanjek, M., Švob A.) and *Deutsch im Geschäftsalltag 2* (Pernjek, J., Petanjek, M., Švob, A.) have been developed as supplementary materials to be used in addition to the coursebook used in the courses Business German for Beginners I and Business German for Beginners II. First- and second-year undergraduate students of Business Economics, the professional study programme provided by the Zagreb Faculty of Economics & Business, are expected to use these e-handbooks as self-learning materials, whose aim is to facilitate the learning process and prepare students for tests and exams. After the implementation of the first e-handbook *Deutsch im Geschäftsalltag 1* during the COVID-19 pandemic in the online summer semester of the 2019-2020 academic year and then after the implementation of the second e-handbook *Deutsch im Geschäftsalltag 2* in the winter semester of the 2022-2023 academic year, a survey on the effectiveness of the e-handbooks regarding the learning outcomes and objectives of the course was carried out. The paper briefly presents the structure of the e-handbooks and focuses on the results of the survey. Research data was gathered through a written structured interview and a qualitative and a quantitative analysis were conducted. The survey results refer to the student evaluation of how clearly the material is presented in the e-handbooks, the perceived ease of use, to what degree the e-handbooks are tailored to students' needs and to what degree they facilitate learning. The paper looks at the effectiveness of the two e-handbooks based on user feedback and the useful and positively evaluated content items are presented. Disadvantages of such e-handbooks for teaching LSP are also identified and feasible solutions are suggested.

Keywords: effectiveness, e-handbook, usefulness, self-learning, student evaluation